

VÝCHOVNÉ ŠTÝLY V RODINE AKO PREDIKTOR OSOBNOSTNÝCH DIMENZIÍ VEĽKEJ PÄTKY

ROBERT TOMŠIK

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, Bratislava

PARENTING STYLES IN THE FAMILY AS A PREDICTOR OF THE BIG FIVE PERSONALITY TRAITS

Abstract: The aim of the study was to investigate the predictive power of upbringing styles in relation to the Big Five personality traits. In total, 800 high school students (247 of them boys) aged 14 to 19 ($M = 15.58$) were involved in the research. Two standardized instruments were used to examine the variables – DZSVR and NEO-FFI questionnaires. ANOVA and MGLM methods were primarily used for statistical analysis. The majority of respondents experienced an indifferent style of family upbringing (58.9 %), followed by an autocratic style of family upbringing (16.0 %), a liberal style of family upbringing (12.9 %) and a social-integrative style of family upbringing (12.3 %). Statistically significant group differences in personality traits were found. Respondents brought up with an indifferent style were characterized by low scores in all dimensions except neuroticism, in which they exhibited the highest average score. Respondents who experienced social-integrative and liberal style of parenting had a similar structure of the Big Five personality traits, with those brought up with a liberal style showing lower levels of neuroticism and higher levels of conscientiousness. Finally, respondents raised in an autocratic style were characterized by low extraversion and high neuroticism. Parenting styles significantly predicted all personality dimensions; the explained variance for individual dimensions ranged from 3.5 % to 13.6 %. Parenting styles explained a total of 18.3 % of the variance of personality dimensions.

Key words: parenting, parenting styles, personality dimensions, NEO-FFI, Big Five, prediction

Vplyv štýlu výchovy na formovanie osobnosti je často diskutovanou témou v rámci psychologických, pedagogických a biologických vedných disciplín. Jedným z častých

problémov vedeckého skúmania je identifikácia miery vplyvu vonkajších a vnútorných faktorov na formovanie osobnosti. Aj keď sú vnútorné determinanty dôležitým faktorom tvorby osobnosti a jej charakteristík (Kilonzo, 2017), ich prevalencia je spochybňovaná, pretože deti majú tendenciu kopírovať a napodobňovať správanie rodičov (Říčan, 2010). Jedným z najvýznamnejších vonkajších faktorov tvorby osobnosti je rodina (Bělková, 2013). Výchovné štýly rodičov zohrávajú kľúčovú úlohu pri formovaní osobnosti, správania a postojov dieťaťa k životu (Výrost, Ruisel, 2000). Osobnostné dimenzie veľkej päťky (NEO-FFI model, alebo OCEAN model) – otvorenosť, svedomitosť, extravergia, prítvornosť a neurotizmus sa všeobecne považujú za základné dimenzie osobnosti, ktoré ovplyvňujú rôzne aspekty života jednotlivca (Costa, McCrae, 1992). Viaceré výskumy poukazujú na to, že rôzne rodičovské štýly môžu výrazne ovplyvniť rozvoj týchto dimenzií u detí (napr. Lasoya et al., 1997; Prinzie, et al., 2009). V predmetnej štúdii analyzujeme rozdiely v osobnostných dimenziách veľkej päťky medzi skupinami jednotlivcov vychovávaných rôznymi rodičovskými výchovnými štýlmi. Tie sme vymedzili pomocou modelu a nástroja DZSVR J. Čápa a P. Boscheka (1994) ako: liberálny, autokratický (častejšie nazývaný autoritársky), sociálno-integračný (častejšie nazývaný demokratický, prípadne autoritatívny) a indiferentný (presnejšie rozporný či nezosúladený). Porozumenie týmto rozdielom môže pomôcť rodičom a opatrovateľom pri rozhodovaní sa o tom, aký výchovný štýl voľiť, aby dosiahli želaný vplyv na osobnostný vývin svojho dieťaťa.

Teoretické a empirické východiská: osobnosť a štýly výchovy v rodine

Utváranie osobnosti a jej zdokonaľovanie v priebehu života je dôsledok rôznych vplyvov vrátane výchovy a je podmienené aj zdedenými vlastnosťami. Proces utvárania osobnosti začína už pred narodením, ale najintenzívnejšie prebieha v období dospievania a relatívne je ukončený v dospelom veku (Říčan, 2010). Zdokonaľovanie a vývin osobnosti pokračuje počas celého života, avšak tento progres je v porovnaní s detstvom a dospievaním značne menší (Výrost, Ruisel, 2000). Veľký vplyv na formovanie osobnosti má materiálne a sociálne prostredie, v ktorom dieťa vyrastá, najčastejšie rodinné prostredie (Strejček, 2009). Rodičia a ostatní členovia rodiny sa stávajú od najútlejšieho veku dieťaťa terčom pozorovania a neúmyselného napodobňovania. Formovanie osobnosti býva priamym odrazom kvality rodiny (Šnýdrová, 2008). Nedostatok výchovnej starostlivosti a výchovných vzorov môže formovať neprospešné osobnostné charakteristiky detí (Lavrič, Naterer, 2020). Výchovne zanedbávané bývajú najmä deti rodičov s nízkou kultúrnou úrovňou, ale paradoxne aj deti v rodinách s vysokou sociálno-ekonomickou úrovňou, kde rodičia nemajú na deti čas, kde je dieťa nechcené, či stojí príliš v pozadí v rade iných hodnôt rodičov (Bělková, 2013). Korene výchovných problémov možno nájsť vo viacerých aspektoch rodinnej výchovy, ak sú zapríčinené rodičovským správaním ako napríklad

perfekcionizmus, ľahostajnosť rodičov, jednostrannosť, neprimeranosť výchovných metód, neprimeranosť výchovných postupov vzhľadom na vek dieťaťa, neprimeranosť výchovných postupov schopnostiam dieťaťa, preťažovanie, zanedbávanie atď. (Mayerová, 2013). Medzi základné podmienky kladnej výchovy patria hlavne láska od rodičov, kladné citové vzťahy, rodičovská autorita, harmonické vzťahy medzi členmi rodiny, realistické výchovné postoje rodičov voči deťom, správne rodičovské roly vo výchovnom pôsobení, pozitívny príklad rodičov, ale aj súrodencov, poriadok rodinného života, primerané požiadavky na výkon a správanie dieťaťa (Havran, 1998). Podľa empirických zistení a teoretických predpokladov niektorých autorov (napr. Clark, Kochanska, Ready, 2000; Čáp, Boshek, 1994; Fontana, 1997; Lasoya, et al., 1997; Šturák, 2005) každý výchovný štýl formuje iné typy osobnosti, t. j. rozdielnu konšteláciu miery osobnostných charakteristík dieťaťa.

Autokratický rodičovský štýl výchovy má ako väčšina výchovných štýlov svoje pozitíva aj negatíva. Najčastejšie sa pri ňom presadzuje moc a chýba obojstranná komunikácia. Stanovujú sa absolútne nároky. Vyžaduje sa poslušnosť, úcta k autorite, k tradíciám a tvrdá práca. Takéto správanie rodičov môže viesť k rozvoju nasledovných črt osobnosti a spôsobov správania: deti majú sklon k sociálnej izolácii, osamelosti, chýba im spontánnosť (Výrost, Ruisel, 2000). Dievčatá často bývajú závislé a bez snahy o dobrý výkon, chlapci mávajú sklon k agresivite voči vrstovníkom (Šturák, 2005).

Liberálny rodičovský štýl výchovy je prijímajúci, reagujúci a orientovaný na dieťa. Takýto výchovný štýl môže mať za následok, že u dieťaťa síce prevláda pozitívne citové ladenie, ale je často nezrelé, neovláda svoje impulzy, chýba mu primeraná spoločenská zodpovednosť a nedokáže sa spoliehať samo na seba (Nakonečný, 2011). Občas sa môže prejavíť aj sklon k agresivite (Fontana, 1997).

Dieťa vychovávané *sociálno-integračným výchovným štýlom* býva najčastejšie nezávislé, sebapresadzujúce, kamarátske voči vrstovníkom, uspokojené a usilujúce sa o čo najlepší výkon (Šturák, 2005). Takýto demokratický výchovný štýl sa zameriava na podporu sebavedomia, samostatnosti a zodpovednosti dieťaťa. Rodičia kladú dôraz na samostatnosť dieťaťa, jeho slobodný prejav, sebaurčenie a rozhodovanie vo vzťahu k jeho vlastnému životu (Kilonzo, 2017). Demokratický prístup k výchove podporuje dieťa v preberaní zodpovednosti za svoje činy. Dieťa sa učí riešiť problémy, rozhodovať a plánovať svoje činnosti. Tieto skúsenosti môžu viesť k vyššej úrovni samostatnosti a schopnosti prevziať iniciatívu (Rodriquez, Crowley, Hadzi-Donovic, 2009).

Pri *zanedbávajúcom výchovnom štýle* chýba obojstranná komunikácia alebo sa jej rodičia skôr vyhýbajú, málo si všímajú názory a city svojich detí (Costa, 2013). Tento štýl výchovy môže zapríčiniť rôzne výkyvy v správaní dieťaťa. Deti môžu mať sklon k náladovosti a nesústredenosti (Fontana, 1997). Často neovládajú svoje city, impulzy a nezaujímajú sa o školské povinnosti a aktivity späté so školou. Jednotlivci vychovávaní týmto štýlom bývajú často záškoláci a majú sklon k užívaniu drog a iných návykových látok (Šturák, 2005).

Osobnostné dimenzie veľkej päťky a výchovné štýly v empirickom kontexte

Početné výskumy (napr. Huver et al., 2010; Lasoya, et al., 1997; Maddahi, Javidi, Samadzadeh, 2012; Prinzie et al., 2009; Sleddens, et al., 2014) odhalili určité vzory a dôkazy o existencii významných vzťahov medzi štýlmi rodičovskej výchovy a osobnostnými dimenziami veľkej päťky. Napriek tomu, že existuje mnoho teoretických a empirických modelov osobnostných charakteristík, pre predmetný výskum sme zvolili model veľkej päťky vzhľadom na jeho rozšírenosť v literatúre a nástroj NEO-FFI, ktorý je štandardizovaný aj na území Slovenska. Problém evidujeme aj pri komparácii výsledkov výskumov, primárne z dôvodu, že neboli používané rovnaké nástroje na zisťovanie štýlov výchovy v rodine. V niektorých výskumoch boli síce použité rovnaké výskumné nástroje, ale využili sa len niektoré premenné týchto nástrojov.

Výchovné štýly môžu byť sociokultúrne podmienené, preto boli na meranie týchto premenných v rôznych štátoch či regiónoch vyvinuté rôzne výskumné a diagnostické nástroje. Napriek tomu je do určitej miery možné sumarizovať výskumné zistenia zo všeobecného uhla pohľadu. Najčastejšie boli spôsoby výchovy zisťované pomocou štyroch komponentov výchovy: podpora, kontrola, negatívna kontrola a negatívny afekt. Podpora a kontrola sú elementy sociálno-integračného štýlu výchovy. Negatívna kontrola sa týka autokratického rodičovského prístupu, ktorý sa vyznačuje vysokou úrovňou prísnosti, tvrdou disciplínou a zameraním sa na výkon moci a kontroly nad dieťaťom a zahŕňa použitie represívnych opatrení ako je krik, kritika a fyzické tresty ako prostriedky disciplíny (Lavrič, Naterer, 2020). Jeho súčasťou je aj negatívny afekt zo strany rodičov.

Extraverzia je spájaná so štýlom rodičovskej výchovy, ktorý sa vyznačuje vysokou úrovňou podpory a kontroly, t. j. sociálno-integračnou výchovou. V niektorých výskumoch (napr. Prinzie et al., 2009; Sleddens et al., 2014) bol zistený aj záporný vzťah extraverzie a negatívnej kontroly.

Svedomitosť korelovala vo všetkých uvedených výskumoch kladne s vyššou úrovňou podpory a kontroly zo strany rodičov a vo výskumoch S. H. Lasoyovej et al. (1997) a P. Prinzieho et al. (2009) záporne s negatívnou kontrolou.

Prívetivosť v uvedených výskumoch korelovala s vyššou úrovňou podpory a kontroly zo strany rodičov a záporne s negatívnou kontrolou a negatívnym afektom (Lasoya et al., 1997). Táto osobnostná dimenzia sa javila aj ako faktor, ktorý koreluje s podporou zo strany rodičov na najvyššej hladine štatistickej významnosti v porovnaní s ostatnými dimenziami (tamtiež).

Neurotizmus, opak emočnej stability, získal najväčšiu pozornosť vo vedeckom skúmaní pravdepodobne preto, lebo jeho korelácia so štýlom výchovy je teoreticky pomerne prediktívna, a to pokiaľ ide o rodičov aj pokiaľ ide o ich deti. Neurotickí rodičia sú považovaní za menej kompetentných pre výchovu. S. H. Lasoyová et al. (1997) zistili, že neurotizmus dieťaťa súvisí s absenciou rodinného tepla, čiže význam-

ne koreluje s negatívnym afektom. Vo všetkých uvedených výskumoch bola znížená emočná stabilita spojená s kontrolou aj s negatívnou kontrolou. Silnú mieru korelácie medzi neurotizmom a autokratickým výchovným štýlom zistili aj M. E. Maddahi, N. Javidi a M. Samadzadeh (2012), ktorí analyzovali vzťah len medzi týmito dvomi premennými. Toto výskumné zistenie bolo podporené aj výskumom J. A. D. Datua (2012).

Otvorenosť, podobne ako extravergia, korelovala so sociálno-integračným štýlom, napr. vo výskume S. H. Lasoyovej et al. (1997), s podporou a negatívnou kontrolou vo výskumoch E. F. C. Sleddensonovej et al. (2014) a P. Prinzieho et al. (2009).

Percentá variancie vysvetlené štýlmi rodičov v osobnostných dimenziách veľkej pätky sa v štúdiách jemne líšia. Napríklad v štúdii, ktorú uskutočnil S. M. Metwally (2020), vysvetľovali štýly výchovy 0,2 % rozptylu extravenzie, 3,8 % rozptylu svedomitosti, 3,7 % rozptylu otvorenosti, 10,5 % rozptylu prívetivosti a 1,6 % rozptylu neurotizmu. V štúdii, ktorú uskutočnili B. R. Sahithya a V. Raman (2021), vysvetľovali štýly rodičovstva šesť až 19 % rozptylu rôznych osobnostných dimenzií. V ďalšej štúdii, ktorú realizovala M. F. d. A. Costa (2013) v Brazílii, bolo zistené, že výchovné štýly vysvetľovali približne 7 až 12 % rozptylu osobnostných dimenzií veľkej pätky, alebo v štúdii, ktorú realizovala R. Y. M. Cheungová (2018) v Hong Kongu, výchovné štýly vysvetľovali približne 9 až 13 % rozptylu osobnostných dimenzií veľkej pätky.

Na základe predchádzajúcich výskumov predpokladáme, že jednotlivci vychovávaní autokratickým a indiferentným výchovným štýlom budú dosahovať vyššiu mieru neurotizmu v porovnaní s jednotlivcami, ktorí boli vychovávaní liberálnym a sociálno-integračným štýlom; že jednotlivci vychovávaní autokratickým a indiferentným výchovným štýlom budú dosahovať nižšiu mieru extravenzie v porovnaní s jednotlivcami, ktorí boli vychovávaní liberálnym a sociálno-integračným štýlom; že jednotlivci vychovávaní liberálnym, sociálno-integračným a autokratickým výchovným štýlom budú dosahovať vyššiu mieru svedomitosti, prívetivosti a otvorenosti v porovnaní s jednotlivcami, ktorí boli vychovávaní indiferentným štýlom; že výchovné štýly v rodine signifikantne predikujú osobnostné dimenzie veľkej pätky, s predpokladaným podielom vysvetleného rozptylu od približne jedného do devätnástich percent (na základe predchádzajúcich výskumov – napr. Cheung, 2018; Sahithya, Raman, 2021; Metwally, 2020).

Metódy

Výskumný súbor a zber dát

Do výskumu bolo zaradených 800 respondentov, z toho 530 študentiek a 247 študentov (32 osôb rod neuviedlo) stredných škôl s priemerným vekom 15,58 rokov. Pri zbere dát sa prihliadalo na rovnomernú distribúciu respondentov vzhľadom na

kraje Slovenskej republiky, typ strednej školy a školský ročník. Vzhľadom na použitie dvoch štandardizovaných nástrojov prebiehal zber a spracovanie dát pod monitorom jednodoborových psychológov, formou ceruzka-papier. Počas výskumu bolo administrovaných 1000 dotazníkových batérií, čo znamená, že návratnosť dotazníkov bola 80 %. Čas na vyplnenie dotazníka bol približne 90 minút. Stredoškolskí študenti mladší ako 18 rokov s vyplnenou výskumnou batériou odovzdávali aj informovaný súhlas zákonných zástupcov so spracovaním výskumných dát, ich využitím pre vedecko-výskumné účely, či poučením o anonymite zberu a spracovania.

Nástroje

A) Na zisťovanie výchovných štýlov v rodine bol použitý *DZSVR – Dotazník na zisťovanie spôsobov výchovy v rodine* (Čáp, Boschek, 1994). Výchovné štýly sú významne socio-kultúrne podmienené, k voľbe tohto nástroja sme sa priklonili vzhľadom na to, že štandardizácia prebehla na českom výskumnom súbore, aj keď ide o nástroj staršieho dátumu. V tomto dotazníku deti a dospelávajúci vypovedajú o správaní svojich rodičov, o matke a otcovi zvlášť, v najobvyklejších situáciách. Dotazník pozostáva zo štyridsiatich položiek, desať pre každý zo štyroch komponentov výchovy: kladný, záporný, komponent požiadaviek a komponent voľnosti, ktoré zodpovedajú rodičovským postojom podľa Schudermanna a Schaefera (tamtiež). Položky sú administrované zvlášť pre matku a otca a odpovede je možné zaznamenať na trojbodovej škále (áno, čiastočne, nie). Reliabilitu jednotlivých subškál v našom výskumnom súbore vyjadruje Cronbachova $\alpha = 0,69 - 0,82$, resp. McDonaldova $\omega = 0,70 - 0,84$.

Kombináciou jednotlivých komponentov výchovy je možné vystihnúť emočný vzťah rodičov k dieťaťu (kladný, záporný komponent) a výchovné riadenie (komponent požiadaviek a komponent voľnosti). Syntézou emočného vzťahu a výchovného riadenia v rodine sa dospeje k spôsobu výchovy otca i matky. Kombinácia výchovných štýlov oboch rodičov vyjadruje celkový výchovný štýl v rodine. Autori takto vymedzili štyri štýly: autokratický, sociálno-integračný, liberálny a indiferentný. Zvolili pritom vlastné pomenovania výchovných štýlov; v literatúre sú analogické štýly často nazývané inak:

- a) *Sociálno-integračný* (častejšie uvádzaný ako demokratický, prípadne autoritatívny) výchovný štýl: vyznačuje sa rovnováhu podpory a kontroly. Negatívna kontrola a negatívny afekt sú minimalizované s dôrazom na podporu pozitívneho a rešpektujúceho vzťahu rodič-dieťa.
- b) *Autokratický* (častejšie uvádzaný ako autoritársky) výchovný štýl: vyznačuje sa vysokou kontrolou a nízkou podporou. Rodičia s týmto štýlom výchovy majú tendenciu mať prísne pravidlá a očakávania, s malým priestorom na vyjednávanie alebo vstup od detí. Prevláda negatívna kontrola a negatívny afekt môže byť vyjadrený tvrdou disciplínou alebo kritikou.

- c) *Liberálny* (často uvádzaný aj ako zhovievavý) výchovný štýl: vyznačuje sa veľkým dôrazom na podporu a zároveň sa minimalizuje kontrola. Rodičia s týmto štýlom podporujú nezávislosť a slobodu výberu svojich detí. Negatívna kontrola a negatívny afekt sú zvyčajne nízke, pretože rodičia sa snažia podporovať permissívne a neobmedzujúce prostredie.
- d) *Indiferentný* (častejšie – a výstižnejšie – uvádzaný ako rozporný alebo nezosúladný) výchovný štýl: vyznačuje sa nekonzistentnosťou pri podpore a kontrole. Rodičia s týmto štýlom môžu prejavovať nejednotnosť vo svojich prístupoch, čo vedie k nedostatku jasných očakávaní a hraníc pre ich deti. Jednotlivé komponenty výchovy sa môžu výrazne líšiť, čo vedie k nekonzistentnej a potenciálne mätúcej dynamike rodič-dieťa.

B) *NEO päťfaktorový osobnostný inventár (NEO-FFI)* je metóda, poskytujúca údaje o miere piatich všeobecných dimenzií osobnosti a tridsiatich čiastkových osobnostných charakteristikách (tzv. fazetách) s odkazmi na ďalšie psychologické koncepty. Autori P. T. Costa a R. R. McCrae (1992) analyzovali dáta z šesťnásťfaktorového dotazníka R. B. Cattella a identifikovali tri skupiny škál, označených ako neurotizmus, extravézia, otvorenosť voči skúsenosti. Tie sa stali základom pre zostavenie NEO-FFI inventára pomenovaného podľa prvých písmen názvov škál N (neuroticism), E (extraversion), O (openness). V lexikálnych analýzach vlastností, používaných na opis osobnosti, sa však opakovane objavovala päťfaktorová štruktúra osobnosti, preto autori rozšírili inventár o ďalšie dve dimenzie, obsiahnuté v päťfaktorovom modeli opisu osobnosti – prívetivosť a svedomitosť (Hřebíčková, 2004). Použili sme slovenskú verziu vytvorenú I. Ruiselom a P. Halamom (2007). Cronbachova α jednotlivých subškál v našom súbore sa pohybuje od 0,71 do 0,83, resp. McDonaldova ω od 0,75 do 0,83.

C) Súčasťou výskumnej batérie bol aj *socio-demografický dotazník*, pomocou ktorého sme mapovali základné informácie o respondentoch (vek, rod, kraj, miesto bydliska, a pod.). Nepočítajúc rod a vek sme v tejto štúdii údaje zo sociálno-demografického dotazníka nepoužili.

Vypĺňaniu dotazníkovej batérie predchádzalo udelenie informovaného súhlasu s účasťou vo výskume, pričom respondenti boli oboznámení s cieľmi štúdie a informovaní o dôvernosti a anonymite poskytnutých údajov.

Štatistické spracovanie dát

Dáta boli spracované v štatistických programoch IBM SPSS (verzia 25) a JASP (verzia 0.14.1.0). Analýzy zahŕňali výpočet základných deskriptívnych ukazovateľov (počet, aritmetický priemer, štandardná odchýlka, percento). Na testovanie normality distribúcie dát bol použitý Kolmogorovov-Smirnovov test (Tomšík, 2017) a MCAR test (Little's Missing Completely at Random s použitím algoritmu Expectation-maximization kvôli identifikácii a doplneniu chýbajúcich dát – Little,

Rubin, 1987). Vnútna konzistencia bola vyhodnotená pomocou koeficientov Cronbachova α a McDonaldova ω . Následne bola použitá analýza rozptylu ANOVA (s posúdením hodnoty Cohenovho d a post hoc testom LSD) a multivariačná analýza MGLM (metódou Pillai's Trace a doplnkovým výpočtom Tests of Between-Subjects Effects), s overením rovnosti odchýlok chýb (Leveneovým testom) a rovnosti kovariančných matíc (Boxovým M-testom – Box, 1954). Analýza MGLM je v štatistickej analýze dát široko používaná metóda; v predmetnom výskume bola použitá na modelovanie vzťahov medzi vysvetľujúcimi premennými (štýly výchovy) a vysvetľovanou premennou (osobnostné charakteristiky). MGLM umožňuje modelovať širokú škálu distribučných funkcií a zahrnúť rôzne typy faktorových premenných a interakcií medzi nimi. Analýza bola zvolená na základe povahy dát výskumu, pretože umožňuje implementáciu nominálnych a ordinálnych premenných do regresného modelu.

Výsledky

Z celkového počtu 800 respondentov tvorili najväčšiu časť ($N = 471$, t. j. 58,9 %) respondenti vychovávaní indiferentným štýlom rodinnej výchovy. Autokratickým štýlom rodinnej výchovy bolo vychovávaných 128 respondentov (16,0 %), liberálnym štýlom rodinnej výchovy bolo vychovávaných 103 respondentov (12,9 %) a najmenej ($N = 98$, t. j. 12,3 %) bolo respondentov vychovávaných sociálno-integračným štýlom rodinnej výchovy.

Najvyššie priemerné hrubé skóre dosiahli respondenti v dimenzii svedomitost' ($AM = 31,82$). O približne jeden a pol bodu nižšie boli skórované osobnostné dimenzie extravertzia ($AM = 30,14$) a privetivost' ($AM = 30,07$). Najnižšie priemerné hrubé skóre boli dosiahnuté v dimenziách otvorenost' ($AM = 27,99$) a neurotizmus ($AM = 22,28$). V porovnaní so štandardizovanými hodnotami, ktoré uvádzajú I. Ruisel a P. Halama (2007) v slovenskej príručke, neevidujeme významné rozdiely. Pre rovnakú vekovú kategóriu jednotlivcov sme najväčší rozdiel zaznamenali v osobnostných dimenziách otvorenost' voči skúsenosti a svedomitost', kde naši respondenti dosiahli v porovnaní so štandardizovanými hodnotami približne o jeden bod vyššie priemerné skóre v premennej svedomitost' a o jeden bod nižšie priemerné skóre v premennej otvorenost' voči skúsenosti.

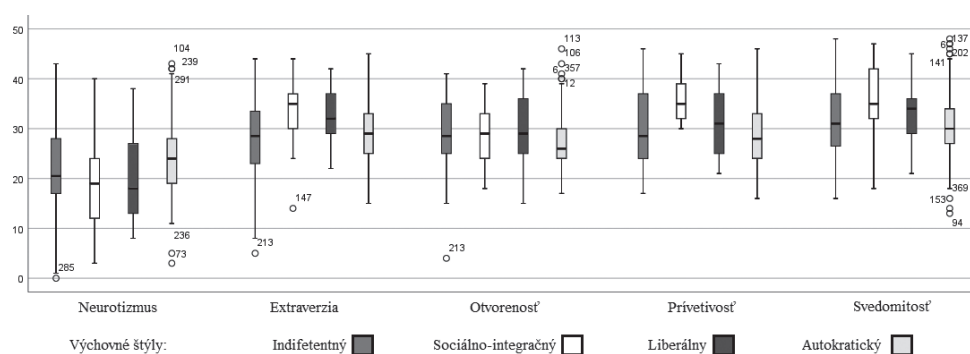
Hrubé skóre jednotlivých subškál dotazníka bolo následne komparované vzhľadom na výchovný štýl v rodine pomocou analýzy rozptylu (ANOVA). Na základe výsledkov bolo zistené, že dimenzie neurotizmus, extravertzia, privetivost' a svedomitost' sa líšia štatisticky významne vo vzťahu k výchovným štýlom rodičov na hladine $p < 0,001$. Osobnostná dimenzia otvorenost' sa líši významne vzhľadom na výchovné štýly rodičov na hladine štatistickej významnosti $p = 0,003$. Podrobné výsledky

analýzy rozptylu a základné opisné ukazovatele dát sú uvedené v tabuľke 1, rozdiely priemerov na obrázku 1 a ich sigifikantnosť v tabuľke 2.

Tabuľka 1

Analýza rozptylu osobnostných vlastností modelu Big Five vzhľadom na výchovné štýly v rodinách respondentov

Výchovný štýl		Neurotizmus	Extraverzia	Otvorenosť	Prívetivosť	Svedomitosť
Autokratický	N	128	128	128	128	128
	AM	22,48	28,45	29,27	29,92	31,47
	SD	9,77	8,19	7,17	7,25	7,07
Liberálny	N	103	103	103	103	103
	AM	17,85	33,77	29,04	35,57	35,28
	SD	8,24	5,37	5,94	4,17	7,03
Sociálno-integračný	N	98	98	98	98	98
	AM	19,59	32,39	29,69	31,59	33,31
	SD	8,26	5,29	7,69	6,30	5,47
Indiferentný	N	471	471	471	471	471
	AM	23,78	29,32	27,06	28,56	30,83
	SD	6,97	6,11	5,20	5,89	6,54
ANOVA	F	10,538	10,774	4,751	20,945	7,560
	p	,001	,001	,003	,001	,001
	d	1,113	1,400	1,107	1,935	1,715

Obr. 1 Porovnanie priemerných hrubých skóre osobnostných vlastností Big Five medzi skupinami adolescentov vychovávaných rôznymi výchovnými štýlmi

Tabuľka 2

Signifikantnosť rozdielov priemerov osobnostných charakteristík Big Five vzhľadom na výchovné štýly v rodinách respondentov (LSD post-hoc test)

Osobnostná vlastnosť	Výchovné štýly	Autokratický	Liberálny	Sociálno-integračný
Neurotizmus	Liberálny	,001	–	–
	Sociálno-integračný	,052	,260	–
	Indiferentný	,241	,000	,001
Extraverzia	Liberálny	,000	–	–
	Sociálno-integračný	,001	,269	–
	Indiferentný	,329	,000	,002
Otvorenosť	Liberálny	,838	–	–
	Sociálno-integračný	,706	,581	–
	Indiferentný	,009	,030	,005
Prívetivosť	Liberálny	,000	–	–
	Sociálno-integračný	,143	,001	–
	Indiferentný	,107	,000	,001
Svedomitosť	Liberálny	,002	–	–
	Sociálno-integračný	,142	,130	–
	Indiferentný	,494	,000	,017

V tabuľke 3 sú uvedené výsledky multivariačných testov (MGLM analýza). Do predikčného modelu boli zahrnuté osobnostné vlastnosti a štýly výchovy v rodine. Hodnoty Boxovho testu ($M_{(45)} = 7,127; p \geq 0,001$) a Leveneovho testu ($W_{(3)} = 5,436; p \geq 0,050$) nezistili štatisticky významné odchýlky rovnosti kovariančných matíc, resp. homoskedasticity. Na základe hodnoty Pillai's Trace (V) a príslušných hodnôt štatistickej významnosti (F , p a η^2) v MGLM modeli bolo zistené, že model je signifikantný. Výchovné štýly vysvetľovali globálne 18,3 % variance osobnostných charakteristík. Pri ďalšej analýze (Tests of Between-Subjects Effects) bolo zistené, že výchovné štýly signifikantne predikujú všetky osobnostné vlastnosti veľkej päťky. Pri tejto analýze bolo nutné ukotvenie indiferentného výchovného štýlu ako referenčnej hodnoty (tzv. redundantná hodnota). Metóda Tests of Between-Subjects Effects zvolila tento výchovný štýl ako referenčnú hodnotu automaticky, vzhľadom na to, že zdieľa najväčšie percento variance s inými výchovnými štýlmi, a najmenej ovplyvňuje hodnoty výsledného modelu. Výchovné štýly vysvetľovali nasledovné percentá variance osobnostných vlastností: neurotizmus 7,4 %; extraverzia 7,5 %; otvorenosť

3,5 %; prívetivosť 13,6 %; svedomitosť 5,4 %. Regresné koeficienty beta, ich príslušné hladiny signifikancie a hodnoty variancie sú uvedené v tabuľke 4.

Tabuľka 3

Multivariačná analýza MGLM (test účinku výchovných štýlov na osobnostné vlastnosti)

Osobnostná vlastnosť	Priemerný rozptyl	F	$R^2_{Adj.}$	p	η^2_p
Neurotizmus	641,695	0,067	10,539	,000	0,074
Extraverzia	429,110	0,068	10,774	,000	0,075
Otvorenosť	170,286	0,035	4,751	,003	0,035
Prívetivosť	751,472	0,130	20,945	,000	0,136
Svedomitosť	326,935	0,054	7,56	,000	0,054
Model: V = 0,222 F = 17,742 p < 0,001 $\eta^2 = 0,183$					

Pozn.: Zdrojom rozptylu sú výchovné štýly

Tabuľka 4

MGLM odhady jednotlivých parametrov (predikčné hodnoty koeficientov beta)

Osobnostná vlastnosť	Výchovný štýl	β	t	p	η^2_p
Neurotizmus	Autokratický	-1,291	-1,174	,241	0,003
	Liberálny	-5,926	-4,996	,000	0,059
	Sociálno-integračný	-4,184	-3,415	,001	0,028
Extraverzia	Autokratický	-0,869	-0,977	,329	0,002
	Liberálny	4,452	4,640	,000	0,051
	Sociálno-integračný	3,066	3,094	,002	0,023
Otvorenosť	Autokratický	2,211	2,620	,009	0,017
	Liberálny	1,983	2,179	,030	0,012
	Sociálno-integračný	2,639	2,808	,005	0,019
Prívetivosť	Autokratický	1,363	1,614	,107	0,007
	Liberálny	7,007	7,696	,000	0,130
	Sociálno-integračný	3,033	3,225	,001	0,025
Svedomitosť	Autokratický	0,634	0,684	,494	0,001
	Liberálny	4,448	4,450	,000	0,047
	Sociálno-integračný	2,471	2,394	,017	0,014

Pozn.: Hodnota β pre indiferentný výchovný štýl bola automaticky nastavená na nulu, nakoľko ho program vyhodnotil ako redundantný.

Diskusia a záver

Najväčšia skupina respondentov (58,9 %) vyrastala s indiferentným výchovným štýlom, nasledoval autokratický (16,0 %), liberálny (12,9 %) a sociálno-integračný (12,3 %) výchovný štýl. Jasne to naznačuje, že prevalencia výchovných štýlov oboch rodičov je nekonzistentná. Každý rodič má svoje vlastné preferencie, hodnoty a skúsenosti, ktoré ovplyvňujú jeho výchovný štýl. Rodičia môžu mať odlišné názory na to, ako vychovávať deti na základe svojich osobných skúseností, vzdelania alebo presvedčení. Tieto rozdiely môžu viesť k nekonzistentnosti výchovy v rámci jednej rodiny. Tento výsledok bol očakávaný, vzhľadom na to, že podobné výsledky uvádzajú aj samotní autori použitého nástroja v príručke so štandardizovanými normami: autokratickým výchovným štýlom bolo vychovávaných 18 % jednotlivcov, liberálnym 14 %, sociálno-integračným 24 % a indiferentným 44 % (Čáp, Boshek, 1994). Tieto výsledky sú v súlade s predchádzajúcimi štúdiami, ktoré tiež identifikovali indiferentný štýl ako jeden z najčastejších výchovných štýlov rodičov (Fletcher, Steinberg, Sellers, 1999; Pinquart, Kauser, 2018).

Meranými osobnostnými črtami boli svedomitosť, extravergia, prívetivosť, otvorenosť a neurotizmus, pričom respondenti dosiahli najvyššie hrubé skóre v svedomitosti a najnižšie v neurotizme a otvorenosti. Podobne ako v našej štúdii, viaceré predchádzajúce výskumy ukazujú, že svedomitosť je jednou z najvyššie skórujúcich a najstabilnejších dimenzií osobnosti (napr. Roberts et al., 2007; Srivastava et al., 2003), zároveň predchádzajúce štúdie uvádzajú najnižšie priemerné hrubé skóre v dimenziách neurotizmus a otvorenosť (napr. DeYoung, Quilty, Peterson, 2012; Malouff et al., 2014).

Štúdia zistila významné rozdiely v osobnostných črtách adolescentov na základe výchovných štýlov aplikovaných v ich rodinách. Respondenti, ktorí boli vychovávaní indiferentným štýlom, prejavovali nízke skóre vo všetkých dimenziách osobnosti s výnimkou neurotizmu, kde dosiahli najvyššie priemerné skóre. Podobné výsledky uvádzajú aj C. A. Frosch, S. J. Schoppe-Sullivan a D. D. O'Banion (2021). Indiferentný výchovný štýl je charakterizovaný nízkou mierou starostlivosti a kontroly zo strany rodičov (Mensah, Mensah, 2022). Deti vychovávané indiferentným štýlom často pociťujú nedostatok emocionálnej podpory a angažovanosti zo strany rodičov (Lanjekar et al., 2022). Neurotizmus sa týka sklonu k negatívnym emocionálnym stavom ako je úzkosť, depresia a nepokoj (Roberts et al., 2007). Vyššie skóre v tejto dimenzii môže poukazovať na to, že deti vychované indiferentným štýlom majú väčšiu náchylnosť k negatívnym emocionálnym stavom (Çöp, Çengel Kültür, Şenses Dinç, 2017). Následok toho je zvýšená tendencia k nízkemu sebavedomiu (Akhter, Noor, Iqbal, 2020), nízkej extravertzii, menej prívetivému správaniu a obmedzenej otvorenosti voči novým skúsenostiam (Rutledge et al., 2019).

Respondenti, ktorí boli vychovávaní sociálno-integračným a liberálnym štýlom výchovy, vykazovali podobné štruktúry v dimenziách veľkej pätky. Osoby vychovávané liberálnym štýlom však majú vyššiu mieru prívetivosti. Liberálny prístup k výchove obvykle zdôrazňuje toleranciu, slobodu prejavu, otvorenosť voči novým skúsenostiam a sociálnu integráciu (Dominguez, 1997). Tieto výsledky poukazujú na to, že výchova s dôrazom na sociálnu integráciu a liberálne hodnoty môže mať kladný dopad na osobnostné vlastnosti jednotlivca.

Naopak, respondenti, ktorí boli vychovávaní autokratickým štýlom, prejavovali nízku úroveň extravenzie a vysokú mieru neurotizmu. Tieto výsledky môžu naznačovať, že autokratická výchova, ktorá je charakterizovaná prísne kontrolovaným a autoritatívnym prístupom, môže mať záporný vplyv na vývin extravenzie a prispievať k vyššej miere emocionálnej nestability (Matejević, Đorđević, 2019). Predchádzajúce štúdie uvádzajú niekoľko dôvodov, prečo prichádza k tomuto stavu, ako napr. obmedzenie sociálnych interakcií (tamže), nedostatok podpory a dôvery, striktné a autoritatívne prostredie, či nedostatok sebavyjadrovania a autonómie (Hayek et al., 2022).

Výsledky multivariačnej analýzy MGLM ukázali, že rodičovské štýly vysvetlili asi 18,3 % rozptylu osobnostných dimenzií, s tým, že osobnostná dimenzia prívetivosť bola v porovnaní s ostatnými osobnostnými dimenziami štýlmi výchovy predikovaná dominantne. Je zaujímavé upozorniť na skutočnosť, že v zahraničných výskumoch výchovné štýly dominantne predikovali svedomitosť a extravenziu. Predpokladáme, že tento výsledok je podmienený socio-kultúrne. Výchovné praktiky a prístupy, ktoré prispievajú k formovaniu prívetivosti, sú napr. podpora, jasné hranice a očakávania, dôsledné a spravodlivé disciplinárne praktiky, otvorená a podporujúca komunikácia medzi rodičmi, či prosociálne správanie (Matejević, Đorđević, 2019). Môžeme predpokladať, že v našej štúdii boli posilnené pri sociálno-integračnej a liberálnej výchove.

Výsledky jednotlivých výskumov sa môžu líšiť aj v závislosti od použitej metódy a charakteristiky výskumného súboru. Napríklad štúdie založené na samohodnotení môžu vysvetliť menej variancie ako štúdie, ktoré používajú hodnotenia od iných ľudí (napr. priatelia, rodina). Všeobecne možno povedať, že výskumy obvykle vysvetľujú medzi dvadsiatimi až päťdesiatimi percentami variancie osobnostných dimenzií veľkej pätky. Rodičovské výchovné štýly v našom výskume vysvetlili 18,3 % percenta tohto rozptylu. Takýto výsledok nie je ojedinelý – podobné percento rozptylu osobnostných charakteristík Big Five bolo vysvetlené aj v iných výskumoch (napr. Cheung, 2018; Sahithya, Raman, 2021).

Predložená štúdia poskytuje cenné poznatky o sile predikcie rodičovských výchovných štýlov vo vzťahu k osobnostným vlastnostiam ich detí skúmaným v období adolescencie. Naznačuje, že výchovný štýl rodičov je dôležitým faktorom pri formovaní osobnosti dieťaťa a že rôzne výchovné štýly môžu viesť k rôznym osobnostným charakteristikám. Zovšeobecnene by sme mohli tvrdiť, že indiferentný štýl

negatívne pôsobí na všetky osobnostné dimenzie. U respondentov vychovávaných autokratickým výchovným štýlom môžeme konštatovať vysoký neurotizmus, kým liberálny a sociálno-integračný výchovný štýl nemajú súvis so záporne ponímanými osobnostnými dimenziami. Toto zistenie by mohlo mať významné dôsledky pre rodičov a pedagógov, pretože poukazuje na potrebu zohľadňovať výchovné štýly pri výchove a vzdelávaní detí.

Je však dôležité poznamenať, že štúdia má určité obmedzenia. Napríklad stratégia zberu výskumných dát, či nemožnosť diferencovať špecifické výskumné podsúbory (napríklad podľa príslušnosti k vybraným etnickým či iným minoritám). Z toho dôvodu je potrebné postupovať opatrne pri zovšeobecňovaní našich zistení na inú populáciu. Vek respondentov môže tiež svojím spôsobom skresľovať výsledky, keďže sa jednalo o adolescentov. Z toho dôvodu nie je možné jednoznačne zovšeobecniť výsledky na všetky vekové skupiny. Rôzne vekové skupiny môžu mať odlišné reakcie na rodičovské štýly a môžu sa líšiť v osobnostných vlastnostiach, čo by sa malo zohľadniť pri interpretácii výsledkov. Všeobecne sa predpokladá, že osobnostné dimenzie prechádzajú určitou mierou stabilizácie počas dospievania.

Okrem toho, štúdia sa zamerala iba na päť osobnostných dimenzií a nesledovala možné iné vlastnosti. Popri výchovných štýloch nezohľadnila ďalšie faktory, ktoré môžu ovplyvniť rozvoj osobnosti, ako je genetika, kultúra a životné skúsenosti. Tieto faktory môžu mať tiež významný vplyv na osobnostné vlastnosti a ich interakciu s rodičovskými štýlmi. Preto je dôležité realizovať ďalší výskum, ktorý zohľadní viaceré faktory a ich vzťah k rozvoju osobnosti.

Je dôležité poznamenať, že limit evidujeme aj v samotnom nástroji, pomocou ktorého sme zisťovali výchovné štýly. Nástroj je staršieho dátá, so zahraničnými normami (Česko) a vyznačuje sa špecifickou konštrukciou a terminológiou, ktorá nie je v súlade s väčšinou literárnych zdrojov. Napriek tomu reliabilita jednotlivých subskál v našom výskume bola prijateľná a počet respondentov v subskupinách podľa výchovných štýlov bol podobný ako v českom štandardizačnom súbore (len skupina vychovávaná sociálno-integračným štýlom bola v Česku pred tridsiatimi rokmi dvojnásobná oproti nášmu zisteniu).

Štúdia celkovo poskytuje cenné poznatky o sile predikcie výchovných štýlov vo vzťahu k rozvoju osobnosti a zdôrazňuje potrebu zvažovať výchovné štýly pri výchove a vzdelávaní detí. Na úplné pochopenie komplexnej súhry medzi výchovnými štýlmi a rozvojom osobnosti je však potrebný ďalší výskum.

LITERATÚRA

- AKHTER, N. – NOOR, A. E. – IQBAL, S. 2020. Impact of parents' authoritative style on personality traits of children: A case study of elementary class students in Pakistan. *Journal of Elementary Education*, vol. 29, no. 2, p. 37-50.

- BĚLKOVÁ, P. 2013. Vztah mezi stylem rodinné výchovy a utvářením sociálních rysů osobnosti. Diplomová práce. Brno: PF MU.
- BOX, G. E. P. 1954. Some theorems on quadratic forms applied in the study of analysis of variance problems. I. Effect of inequality of variance in the one-way classification. *The Annals of Mathematical Statistics*, vol. 25, no. 2, p. 290-302.
- CLARK, L. A. – KOCHANŠKA, G. – READY, R. 2000. Mothers' personality and its interaction with child temperament as predictors of parenting behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 79, p. 274-285.
- ÇÖP, E. – ÇENGEL KÜLTÜR, S. E. – ŞENSES DİNÇ, G. 2017. Association between parenting styles and symptoms of Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Türk psikiyatri dergisi. Turkish Journal of Psychiatry*, vol. 28, no. 1, p. 25-32.
- COSTA, M. F. d. A. 2013. Parenting styles and personality traits: The role of maternal affect and adolescent age. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, vol. 23, no. 56, p. 309-316.
- COSTA, P. T. – McCRAE, R. R. 1992. The five-factor model of personality and its relevance to personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, vol. 6, no. 4, p. 343-359. DOI: 10.1521/pedi.1992.6.4.343
- ČÁP, J. – BOSCHEK, P. 1994. Dotazník pro zjišťování způsobů výchovy v rodině. Příručka. Bratislava: Psychodiagnostika.
- DATU, J. A. D. 2012. Personality traits and paternal parenting style as predictive factors of career choice. *Academic Research International*, vol. 3, no. 1, p. 118-124.
- DEYOUNG, C. G. – QUILTY, L. C. – PETERSON, J. B. 2012. Between facets and domains: 10 aspects of the Big Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 101, no. 5, p. 879-896.
- DOMINGUEZ, M. M. 1997. The relationship between self-actualization and parenting style. *Journal of Social Behavior and Personality*, vol. 12, no. 4, p. 1093-1100.
- FLETCHER, A. C. – STEINBERG, L. D. – SELLERS, E. B. 1999. Adolescents' well-being as a function of perceived interparental consistency. *Journal of Marriage and Family*, vol. 61, p. 599-610.
- FONTANA, D. 1997. Psychologie ve školní praxi. Praha: Portál.
- FROSCH, C. A. – SCHOPPE-SULLIVAN, S. J. – O'BANION, D. D. 2021. Parenting and child development: A relational health perspective. *American Journal of Lifestyle Medicine*, vol. 26, no. 1, p. 45-59.
- HAVRAN, J. 1998. Pedagogika. Úvod do štúdia. Prešov: FHAPV PU.
- HAYEK, J. – SCHNEIDER, F. – LAHOUD, N. – TUENI, M. – DE VRIES, H. 2022. Authoritative parenting stimulates academic achievement, also partly via self-efficacy and intention towards getting good grades. *PloS One*, vol. 17, no. 3. DOI: 10.1371/journal.pone.0265595
- HŘEBÍČKOVÁ, M. 2004. NEO osobnostní inventář. Příručka. Praha: Testcentrum.
- HUVER, R. M. E. – OTTEN, R. – DE VRIES, H. – ENGELS, R. C. 2010. Personality and parenting style in parents of adolescents. *Journal of Adolescence*, vol. 33, p. 395-402.
- CHEUNG, R. Y. M. 2018. Hong Kong Chinese mothers' parenting styles and their relations to children's socioemotional functioning: The mediating role of maternal self-efficacy. *Journal of Family Psychology*, vol. 32, no. 8, p. 1081-1091.
- KILONZO, P. M. 2017. The impact of parenting styles on personality dimensions of adolescents in public secondary schools: A case of Mombasa county. *International Journal of Education and Research*, vol. 5, no. 7, p. 263-276.
- LANJEKAR, P. D. – JOSHI, S. H. – LANJEKAR, P. D. – WAGH, V. 2022. The effect of parenting and the parent-child relationship on a child's cognitive development: A literature review. *Cureus*, vol. 14, no. 10. DOI: 10.7759/cureus.30574
- LASOYA, S. H. – CALLOR, S. – ROWE, D. C. – GOLDSMITH, H. H. 1997. Origins of familial similarity in parenting: A study of twins and adoptive siblings. *Developmental Psychology*, vol. 33, p. 1012/1023.

- LAVRIČ, M. – NATERER, A. 2020. The power of authoritative parenting: A cross-national study of effects of exposure to different parenting styles on life satisfaction. *Children and Youth Services Review*, vol. 116. DOI: 10.1016/j.chidyouth.2020.105274
- LITTLE, R. J. A. – RUBIN, D. B. 1987. *Statistical Analysis with Missing Data*. New York: Wiley.
- MADDAHL, M. E. – JAVIDI, N. – SAMADZADEH, M. 2012. The study of relationship between parenting styles and personality dimensions in sample of college students. *Indian Journal of Science and Technology*, vol. 5, no. 9, p. 1-5.
- MALOUFF, J. M. – THORSTEINSSON, E. B. – SCHUTTE, N. S. – ROOKE, S. E. 2014. The Five-factor Model of Personality and relationship satisfaction of intimate partners: A meta-analysis. *Journal of Research in Personality*, vol. 48, p. 567-583.
- MATEJEVIČ, M. – ĐORĐEVIČ, M. 2019. Parenting style in the context of the conflict between parental and business roles. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*, vol. 7, no. 1, p. 51-61.
- MAYEROVÁ, K. 2013. Rodinná výchova a motivácia ako činitele úspešnosti adolescenta v kontexte celoživotného vzdelávania. In: LUKÁČ, E. *Metamorfózy edukácie I*. Prešov: Katedra andragogiky FHPV PU, 2013.
- MENSAH, E. – MENSAH, L. 2022. Parenting style, social development and academic performance of junior high school pupils. *Science Mundi*, vol. 2, no. 1, p. 96-106.
- METWALLY, S. M. 2020. The relationship between parenting styles and adolescents' personality traits. *Mansoura Nursing Journal*, vol. 5, no. 2, p. 38-51.
- NAKONEČNÝ, M. 2011. *Psychologie*. Bratislava: Triton.
- PINQUART, M. – KAUSER, R. 2018. Do the associations of parenting styles with behavior problems and academic achievement vary by culture? Results from a meta-analysis. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, vol. 24, no. 1, p. 75-100.
- PRINZIE, P. – ONGHENA, P. – HELLINCKX, W. – GRIETENS, H. – GHESQUIÈRE, P. – COLPIN, H. 2009. Parent and child personality characteristics as predictors of negative discipline and externalizing problem behaviour in children. *European Journal of Personality*, vol. 18, no. 2. DOI: 10.1002/per.501
- ROBERTS, B. W. – KUNCEL, N. R. – SHINER, R. – CASPI, A. – GOLDBERG, L. R. 2007. The power of personality: The comparative validity of personality traits, socioeconomic status, and cognitive ability for predicting important life outcomes. *Perspectives on Psychological Science*, vol. 2, no. 4, p. 313-345.
- RODRIGUEZ, G. – CROWLY J. – HADZI-DONOVIC, D. 2009. The development of a refined measure of dysfunctional parenting and assessment of its relevance in patients with affective disorders. *Psychological Medicine*, vol. 27, no. 5, p. 1193-1203.
- RUISEL, I. – HALAMA, P. 2007. *NEO Päťfaktorový osobnostný inventár*. Praha: Testcentrum – Hogrefe.
- RUTLEDGE, J. M. – HARRIST, A. W. – HUBBS-TAIT, L. – LARZELERE, R. E. – TOPHAM, G. L. – SHRIVER, L. H. – SWINDLE, T. 2019. A longitudinal study of parenting style and child weight with moderation by American Indian ethnicity. *Parenting, Science and Practice*, vol. 19, no. 4, p. 267-292.
- ŘÍČAN, P. 2010. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. Praha : Grada.
- SAHITHYA, B. R. – RAMAN, V. V. 2021. Parenting style, parental personality, and child temperament in children with Anxiety Disorders: A clinical study from India. *Indian Journal of Psychological Medicine*, vol. 43, no. 5, p. 382-391.
- SLEDDENS, E. F. C. – O'CONNOR, T. M. – WATSON, K. B. – HUGHES, S. O. – POWER, T. G. – THIJS, C. – De VRIES, N. K. – KREMERS, S. P. J. 2014. Development of the comprehensive general parenting questionnaire for caregivers of 5–13 year olds. *The International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, vol. 11, no. 1, p. 1-14.

- SRIVASTAVA, S. – JOHN, O. P. – GOSLING, S. D. – POTTER, J. 2003. Development of personality in early and middle adulthood: Set like plaster or persistent change? *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 84, no. 5, p. 1041-1053.
- STREJČEK, J. 2009. Osobnost – pojem a podstata, utváření, formování [online]. NPI. Metodický portál RPV.CZ. [cit. 8.3.2019]. Dostupné na: <https://goo.gl/46TD61>
- ŠNÝDROVÁ, I. 2008. Psychodiagnostika. Praha: Grada.
- ŠTURÁK, P. 2005. Výchovné činitele rozvoja osobnosti. *Theologos: teologická revue GTF PU v Prešove*, roč. 6, č. 1, s. 187-199.
- TOMŠÍK, R. 2017. Kvantitatívny výskum v pedagogických vedách. Úvod do metodológie a štatistického spracovania. Nitra: PF UKF.
- VÝROST, J. – RUISEL, I. 2000. Kapitoly z psychológie osobnosti. Bratislava: VEDA.

Súhrn: Štúdia mala za cieľ skúmať predikčnú silu výchovných štýlov vo vzťahu k osobnostným dimenziám veľkej päťky. Do výskumu bolo zapojených 800 študentov stredných škôl (z toho 247 chlapcov) vo veku od 14 do 19 rokov (AM = 15,58). Na skúmanie premenných boli použité dva štandardizované nástroje – dotazníky DZSVR a NEO-FFI. Na štatistické spracovanie boli primárne použité metódy ANOVA a multivariačná analýza MGLM. Najväčšiu časť súboru tvorili respondenti vychovávaní indiferentným štýlom rodinnej výchovy (58,9 %), následne autokratickým štýlom rodinnej výchovy (16,0 %), liberálnym štýlom rodinnej výchovy (12,9 %) a sociálno-integračným štýlom rodinnej výchovy (12,3 %). Medzi všetkými skupinami boli zistené štatisticky významné rozdiely v miere osobnostných dimenzií. Respondenti vychovávaní indiferentným štýlom sa vyznačovali nízkym skóre vo všetkých dimenziách okrem neurotizmu, kde získali najvyššie priemerné skóre. Respondenti vychovávaní sociálno-integračným a liberálnym štýlom výchovy mali podobnú štruktúru dimenzií veľkej päťky s tým, že vychovávaní liberálnym štýlom mali nižšiu mieru neurotizmu a vyššiu mieru svedomitosti. Napokon, respondenti vychovávaní autokratickým štýlom sa vyznačovali nízkou extraverciou a vysokým neurotizmom. Výchovné štýly štatisticky významne predikovali všetky osobnostné dimenzie; hodnoty vysvetlenia pre jednotlivé dimenzie sa pohybovali od 3,5 % do 13,6 %. Výchovné štýly vysvetľovali celkovo 18,3 % rozptylu osobnostných dimenzií.

Kľúčové slová: výchova v rodine, výchovné štýly, osobnostné dimenzie, NEO-FFI, veľká päťka, predikcia

PaedDr. Robert Tomšík je výskumným pracovníkom Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave. Venuje sa problematike osobnostných vlastností, metodológii, psychodiagnostike a štatistickému vyhodnocovaniu dát.